

УДК 342.6:342.9

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.6.6>

ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ ПРАВОВИХ КАТЕГОРІЙ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОТИЕПІДЕМІЧНИХ ЗАХОДІВ

Павленко Дмитро Вячеславович,
orcid.org/0000-0002-0739-3279
адвокат, директор ТОВ «КУА» «ІМІДЖ ФІНАНС»



Статтю присвячено визначенню поняття правових категорій впровадження та реалізації протиепідемічних заходів за чинним законодавством України. Встановлено, що прийняті у сфері охорони здоров'я і забезпечення епідемічного благополуччя населення законодавчі акти не містять термінів «впровадження» і «реалізація». Запропоновано використовувати як синоніми такі пари термінів: впровадження і організація, оскільки вони обидва націлені на здійснення підготовчих та інших дій, спрямованих на перше введення чогось у життя, тобто надання йому дійсної сили, легітимацію тощо; реалізація і проведення як безпосереднє здійснення чогось уже введеного у практику, легітимованого тощо. Наголошено на тому, що наразі в Україні не затверджено чіткої процедури впровадження та реалізації протиепідемічних заходів, а нормативно-правове регулювання обмежується закріпленням окремих повноважень і перерахуванням певних протиепідемічних заходів, які потрібно проводити в тих чи інших обставинах. Сформульовано загальне поняття впровадження і реалізації протиепідемічних заходів, яке визначено як діяльність, здійснювана вповноваженими на це суб'єктами публічної адміністрації, фізичними та юридичними особами, спрямована на досягнення цілей протиепідемічних заходів, включно із забезпеченням реалізації прав і свобод людини, яка полягає у створенні умов, потрібних для здійснення протиепідемічних заходів на практиці шляхом виконання дій підготовчого характеру, та безпосередньому виконанні вимог, правил, рекомендацій, які уособлюють собою ті чи інші протиепідемічні заходи. Наголошено на необхідності вдосконалення чинного законодавства, зокрема в напрямі закріплення відповідних дефініцій, розмежування повноважень на впровадження протиепідемічних та інших заходів, встановлення процедури впровадження протиепідемічних заходів насамперед з боку суб'єктів публічної адміністрації та порядку їх реалізації ними, актуалізації положень відповідно до правової дійсності та ін.

Ключові слова: протиепідемічні заходи, впровадження, реалізація, організація, проведення, визначення поняття, нормативно-правові акти, законодавство, удосконалення.

Dmytro Pavlenko. Problems of understanding the legal categories of introduction and implementation of anti-epidemic measures

The article is devoted to defining the concept of legal categories for the introduction and implementation of anti-epidemic measures under the current legislation of Ukraine. It is established that the legislative acts adopted in the field of healthcare and ensuring the epidemic well-being of the population do not contain the terms "introduction" and "implementation".

It is proposed to use the following pairs of terms as synonyms: implementation and organization, since they are both aimed at carrying out preparatory and other actions aimed at the first introduction of something into life, that is, giving it actual force, legitimation, etc.; introduction and implementation, as the direct implementation of something already put into practice, legitimized, etc. It was noted that at present a clear procedure for the introduction and implementation of anti-epidemic measures has not been approved in Ukraine, and normative legal regulation is limited to the consolidation of certain powers and the listing of certain anti-epidemic measures, which need to be carried out in certain circumstances. It is formulated a general concept of the introduction and implementation of anti-epidemic measures, defined as activities carried out by authorized subjects of public administration, individuals and legal entities,

aimed at achieving the goals of anti-epidemic measures, including ensuring the implementation of human rights and freedoms, which consists in creating the conditions necessary for the implementation of anti-epidemic measures in practice by performing preparatory actions and directly fulfilling the requirements, rules, recommendations embodying certain anti-epidemic measures. Need to improve the current legislation was noted, in particular in the direction of consolidating the necessary definitions, delimitation of powers to implement anti-epidemic and other measures, establishing a procedure for implementing anti-epidemic measures primarily on the part of public administration entities and the procedure for their implementation, updating provisions in accordance with legal reality, etc.

Key words: *anti-epidemic measures, introduction, implementation, organization, installation, definition of the concept, regulatory legal acts, legislation, improvement.*

Здійснення протиепідемічних заходів (далі – ПЕЗ) є необхідним інструментом забезпечення реалізації прав і свобод людини, насамперед на життя, охорону здоров'я і безпечне довкілля. Тому завдання з розробки надійного механізму адміністративно-правового забезпечення впровадження та реалізації таких заходів є важливим завданням, поставленим перед правознавцями й органами публічної влади. Однак, попри очевидну значимість окресленого, маємо констатувати неналежний стан нормативно-правового регулювання в цій сфері, починаючи з визначення понятійно-категоріального апарату, встановлення цілей ПЕЗ, розмежування між собою заходів різного характеру тощо. Викладене є, на нашу думку, наслідком іншої проблеми – недостатнього рівня наукових розробок із цих питань.

Зокрема, звернімо увагу на те, що здебільшого питання поняття та різновидів ПЕЗ розкривається в медичній літературі, тоді як у юридичній, як показує вивчення наукових джерел, розглядаються переважно окремі аспекти, пов'язані з певними рішеннями, нормативно-правовою базою, переліком прав і свобод людини, які зачіпаються, тощо, без відображення комплексної сутності, механізму, наслідків впровадження та реалізації тощо. У цьому ракурсі можна назвати для прикладу праці О. О. Воронянтікова [1], Ю. В. Бурченко [2], О. А. Чернецької [3], В. Г. Чорної [4] та ін. Зі свого боку, дисертації і монографії у цій сфері, зокрема, підготовлені Г. В. Муляр [5], Є. С. Хайнацьким [6] та іншими вченими, стосуються здебільшого ширших тем, як-то правове забезпечення реалізації права на охорону здоров'я, забезпечення санітарного й епідеміологічного благополуччя населення тощо.

Тому, зважаючи на відсутність системних наукових досліджень окресленої проблематики з юридичного погляду, доцільною є підготовка комплексних, передусім адміністративно-правових наукових праць, у яких буде розроблено концепцію розуміння сутності ПЕЗ, їх призначення, механізми їх впровадження й реалізації та адміністративно-правового забезпечення останніх тощо. Для реалізації цього наукового завдання одним із базисних має стати вивчення засадничих правових конструкцій, розуміння яких дає змогу розробити та впровадити коректне й ефективне нормативно-правове регулювання відповідних відносин у державі. З огляду на це *метою нашої статті* є з'ясування того, як відповідно до чинного законодавства України можна визначити поняття впровадження і реалізації ПЕЗ.

Рухаючись у цьому напрямі, зауважимо, що прийняті у сфері охорони здоров'я і забезпечення епідемічного благополуччя населення законодавчі акти не містять термінів «впровадження» і «реалізація». Замість них використано поняття «організація» і «проведення» ПЕЗ (наприклад, ст. 11 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [7]). Проте жоден із них не було дефінійовано на законодавчому рівні. У зв'язку із цим, щоб встановити, у якому розумінні їх використано і чи можна вживати застосовані у ст. 11 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [7] правові конструкції у значенні вибраних нами під час формулювання теми статті категорій, звернімось до їх тлумачення, яке пропонується у словниках української мови.

Так, опираючись на інформацію, розміщену у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» 2005 р. [8], перерахованим вище поняттям можна

надати такі означення: *реалізація* – дія, *процес здійснення чогось*, надання чомусь реального значення, втілення чогось у життя [8, с. 1204]; *впровадження* – дія, *процес введення чогось у дію*, у практику, надання чомусь певного стану [8, с. 205]; *організація* – діяльність, процес створення, заснування чогось із залученням до цього інших та спираючись на них; *здійснення певних заходів громадського значення з розробленням їх підготовки та проведення*; *забезпечення, влаштування чогось із вишукуванням для цього відповідних можливостей*; *налагодження, впровадження чогось тощо* [8, с. 853]; *проведення – здійснення чого-небудь*; *спроба реалізації, втілення в життя певних поглядів, ідей тощо* [8, с. 1146].

З викладеного бачимо, що всі наведені категорії мають приблизно однакове значення та їх розмежування є доволі умовним. Це підтверджується й аналізом, який проводять вчені на рівні наукових джерел, результати якого демонструють, що названі терміни можна використовувати як взаємозамінні [9]. Враховуючи це, вважаємо, що вибір того чи іншого терміна залежить від особистого відчуття його доречності, сприйняття відмінностей між наявними варіантами й особистих поглядів автора на те, які слова найбільш точно віддзеркалюють сутність тих явищ, які він бажає позначити за їх допомогою.

Зважаючи на це, пропонуємо в цілях нашого дослідження, опираючись на установлений порядок вживання цих слів та їх логіко-семантичне значення, зокрема, відображене вище, використовувати як синоніми такі пари термінів: *впровадження* і *організація*, оскільки вони обидва націлені на здійснення підготовчих та інших дій, спрямованих на перше введення чогось у життя, тобто надання йому дійсної сили, легітимацію тощо; *реалізація* і *проведення* як безпосереднє здійснення чогось уже введенного у практику, легітимованого тощо.

Разом із тим для формулювання відповідних дефініцій *впровадження* і *реалізації* ПЕЗ, базуючись на зазначеному вище, доцільно звернутися до аналізу чинного законодавства, щоб сформулювати уяву про те, які саме елементи належать до

їх змісту, тобто які саме дії охоплюються поняттям *впровадження*, а які – *реалізації* ПЕЗ.

Із цією метою проаналізуємо ст. 11 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [7], спеціально присвячену цьому питанню. Так, з її вивчення випливають такі важливі висновки:

1) у її межах не розмежовано між собою діяльність із *впровадження* і *реалізації* ПЕЗ, як і не відмежовано, що з перерахованого в ній стосується профілактичних заходів, а що – ПЕЗ. Так само з формулювання ч. 1 ст. 11 не випливає однозначної відповіді на те, чи належать медичні огляди й обстеження, профілактичні щеплення й інші заходи до профілактичних та/або ПЕЗ. Викладене має бути виправлено відповідно до правил нормопроектувальної техніки шляхом внесення змін до цього положення, які полягають у чіткому встановленні того, які заходи належать до категорії профілактичних, які до – ПЕЗ, чи належать до певної із цих категорій умовно відмежовані від них медичні огляди, щеплення, гігієнічне виховання та навчання тощо;

2) повноваження на *впровадження* та *реалізацію* ПЕЗ покладено на: «органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, органи державної санітарно-епідеміологічної служби, заклади охорони здоров'я, підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, а також на громадян» [7]. Інакше кажучи, уповноваженими на зазначену діяльність особами є суб'єкти публічної адміністрації (далі – СПА), фізичні та юридичні особи, незалежно від форми власності останніх. Водночас маємо підкреслити, що ч. 1 ст. 11 названого закону не відповідає правовій дійсності, адже Державну санітарно-епідеміологічну службу України було ліквідовано. Крім того, незрозумілим є її відмежування від решти органів виконавчої влади, оскільки вона до них також належала [10]. Нагадаємо, що наразі центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику в галузі санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення є Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [11], а у сфері епідеміоло-

гічного нагляду – Міністерство охорони здоров'я України [12] (далі – МОЗ). Тому, на нашу думку, доцільно вилучити словосполучення «органи державної санітарно-епідеміологічної служби» з тексту ч. 1 ст. 11 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб»;

3) у межах цієї статті перераховано низку заходів, які належать до профілактичних заходів та ПЕЗ, однак не закріплено переліку дій, які належать до тих, що безпосередньо пов'язані з їх впровадженням і реалізацією. Як наслідок, можемо констатувати, що попри назву статті її зміст не розкрито належним чином. Інакше кажучи, назва і зміст статті не відповідають належним чином одне одному. На нашу думку, її доцільно доповнити положеннями, згідно з якими буде чітко й однозначно зрозуміло, які дії спрямовано на впровадження, а які – на реалізацію тих чи інших заходів, а також до повноважень яких суб'єктів належать конкретні дії з цього приводу.

Розвиваючи наші міркування у вибраному напрямі далі, пропонуємо встановити, чи надаються відповіді на поставлені питання в інших нормативно-правових актах (далі – НПА) законодавчого та підзаконного рівня. Зокрема, у Кодексі цивільного захисту України [13] та в Законах України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [14], «Про систему громадського здоров'я» [15], «Про правовий режим надзвичайного стану» [16], які встановлюють певні засади впровадження та реалізації ПЕЗ, також відсутні дефініції перерахованих понять і не розмежовано повноваження із впровадження та з реалізації ПЕЗ, як і не встановлено, яким чином має здійснюватися відповідна діяльність. Підзаконні НПА, якими зазвичай затверджуються порядки діяльності СПА, із цих питань не прийнято, а ті, що було ухвалено з метою організації та проведення ПЕЗ [17; 18; 19], обмежуються переважно перерахуванням тих заходів, які потрібно здійснити.

З викладеного випливає, що наразі в Україні не затверджено чіткої процедури впровадження та реалізації ПЕЗ, а нормативно-правове регулювання обмежується закріпленням окремих повноважень і перерахуванням певних ПЕЗ, які потрібно проводити в тих чи інших обставинах. На

фоні того, що конкретних цілей та правового зв'язку із забезпеченням реалізації прав і свобод людини також не закріплено стосовно ПЕЗ, окреслена ситуація свідчить про високий рівень потреби в розробці нового нормативно-правового базису в цій сфері. Ключовим у його межах має стати затвердження повноцінного механізму діяльності СПА у випадках необхідності своєчасного та ефективного реагування на епідемії, який буде орієнтовано не лише на комплексне урегулювання діяльності СПА (включно з розмежуванням повноважень між ними, процедур діяльності, спрямованої на впровадження та на реалізацію ПЕЗ та окремо профілактичних заходів), але й на забезпечення реалізації прав і свобод людини, оскільки саме вони визначають зміст і спрямованість діяльності держави [20].

А втім, вивчення окремих правових актів, прийнятих у сфері охорони здоров'я із суміжних питань, дає змогу отримати певне уявлення про те, які дії мають вчинятися з метою «впровадження» певних заходів. А саме з аналізу Порядку впровадження профілактики інфекцій та інфекційного контролю в закладах охорони здоров'я, які надають медичну допомогу в стаціонарних умовах, затвердженого наказом МОЗ від 3 серпня 2021 р. № 1614 [21], впливає, що процес впровадження відповідних заходів передбачає такі етапи:

1) підготовчий, пов'язаний з організацією інституційного забезпечення, наприклад: створення відповідних інституцій, призначення їх керівників, розробка механізму взаємодії взаємопов'язаних осіб, як-то закладів охорони здоров'я з відділом інфекційного контролю, створення списків зацікавлених осіб, збір попередніх даних із впровадження відповідних заходів, вивчення можливостей їх інтеграції з іншими запровадженими програмами, визначення переліків громадських об'єднань, що можуть брати участь і сприяти впровадженню та реалізації заходів, здійснення відповідних погоджень і визначення можливостей із залучення потрібних ресурсів для розробки, впровадження й підтримки плану дій, зокрема, щодо профілактики інфекцій та інфекційного контролю тощо [21];

2) оцінювальний, який полягає в проведенні базової та подальшої оцінок поточної ситуації, для виявлення завдань, які потрібно вирішити, визначення ризиків, фактичних потреб, наявних ресурсів, виявлення сильних і слабких сторін запланованих заходів тощо. Він передбачає, наприклад, ознайомлення працівників із системою оцінювання основних компонентів передбачених заходів, визначення відповідальних за це осіб, збір даних, аналіз і представлення результатів, визначення строків проведення подальшого оцінювання, підготовку, оформлення та подання звітів [21];

3) розробка та виконання плану дій, який полягає у визначенні пріоритетних дій, потенційних перешкод і способів їх усунення, наявного інструментарію і ресурсів для створення відповідних умов для реалізації потрібних заходів, визначення конкретних заходів, затвердження плану дій, узгодження проведення моніторингу, оцінки та дати перегляду плану дій тощо [21];

4) оцінка впливу, метою якої є збір даних для виявлення чинників, які справили позитивний вплив, заходів і ресурсів, що додатково потрібні для досягнення поставлених задач [21];

5) формування культури безпеки, яка передбачає, умовно кажучи, налагодження стабільного функціонування механізму здійснення відповідних заходів. Наприклад, підтримка налагодженого співробітництва, регулярний перегляд і покращення здійснення заходів за допомогою нововведень, розширення персоналу, розвиток інформування, оптимізація аналізу та взаємодії тощо [21].

Інакше кажучи, наведена інформація підтверджує наші погляди стосовно сутності впровадження (організації) як правової категорії, яка полягає у вчиненні потрібних дій, прийнятті рішень підготовчого характеру, спрямованих на створення умов для введення ПЕЗ у практику. Отже, припускаємо, що нею охоплюється вся діяльність, пов'язана зі встановленням і підтвердженням необхідності впровадження ПЕЗ, визначенням їх різновидів, обґрунтуванням ефективності та попередньою оцінкою наслідків їх здійснення, відповідальних за їх впровадження та

реалізацію осіб, встановленням їх повноважень, порядків і процедур їх реалізації, прийняттям НПА, які це регулюють, забезпеченням їх виконання шляхом розробки й затвердження механізмів контролю, моніторингу тощо, визначенням відповідних для їх реалізації ресурсів, плануванням діяльності, розробкою програм і стратегій тощо. Отже, *реалізація ПЕЗ* – це безпосереднє їх здійснення, що підтверджується аналізом згаданих вище НПА.

Окреслені висновки доцільно співвіднести із закріпленими за СПА у сфері ПЕЗ повноваженнями, щоб певним чином їх (наші умовиводи) уточнити й конкретизувати. Наприклад, із вивчення повноважень МОЗ, місцевих державних адміністрацій, інших органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, закріплених чинними НПА, можна виокремити такі, які, на нашу думку, мають безпосереднє відношення до впровадження ПЕЗ: прийняття рішень щодо необхідності впровадження ПЕЗ (п. 5¹ ч. 1 ст. 22 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» [22]), з питань боротьби з епідеміями, які передбачають за їх порушення адміністративну відповідальність (п. 2 ч. 3 ст. 43 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [23]); затвердження протиепідемічних правил і норм, нормативів, регламентів, форм актів перевірок, порядків підготовки і подання звітності про санітарно-епідемічну ситуацію, проведення профілактичних щеплень, державної санітарно-епідеміологічної експертизи; аналіз і прогнозування епідемічної ситуації, поширення інформації про неї, забезпечення здійснення моніторингу тощо (пп. 14 п. 4 Положення про МОЗ [12]); запровадження особливих умов і режимів праці, навчання, пересування й перевезення на всій території України або в окремих її місцевостях (ч. 3 ст. 30 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [14]); встановлення і скасування дії карантину; прийняття рішення про необхідні медико-санітарні заходи і ПЕЗ; затвердження порядку здійснення епідеміологічного нагляду, епідеміологічних розслідувань захворювань; ініціація скликання невідкладного засідання Державної комісії

з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій для прийняття відповідних рішень, засідання надзвичайної протиепідемічної комісії для прийняття рішень щодо недопущення поширення інфекційних хвороб на відповідній території; затвердження критеріїв щодо кількості випадків, що свідчать про наявність епідемії (п. 5, 9 ч. 1 ст. 7, п. 20 ч. 1, п. 4 ч. 2 ст. 8, п. 4 ч. 4 ст. 9 Закону України «Про систему громадського здоров'я» [15]) тощо.

Крім того, зауважимо, що категорії «впровадження...» і «реалізація ПЕЗ» можуть застосовуватись і стосовно юридичних і фізичних осіб, про що йшлося на початку статті. Наприклад, певні з дій, які можна віднести до змісту зазначених понять, можливо визначити шляхом аналізу затверджених протиепідемічних заходів [17]. Зокрема, впровадження ПЕЗ передбачає визначення відповідальних за їх дотримання осіб, організацію відповідних умов для проведення температурного скринінгу працівників, підготовку матеріалів для роз'яснювальних робіт, інформаційних матеріалів про вакцинацію, організацію збільшення пунктів вхідного контролю, планування масових заходів з метою забезпечення відповідних інтервалів між ними, забезпечення наявності дезінфікувальних засобів тощо [17]. При цьому провести чітку межу між впровадженням та реалізацією ПЕЗ на такому рівні складно, оскільки окремі з дій хоча й носять організаційний, підготовчий характер, але водночас із цим можуть самі по собі належати до ПЕЗ, а отже, їх здійснення фактично набуватиме значення реалізації ПЕЗ. Наприклад, розміщення контейнерів для засобів індивідуального захисту, з одного боку, це підготовка для здійснення ПЕЗ, пов'язаного зі своєчасною утилізацією використаних засобів індивідуального захисту, а з іншого – це захід із розширення можливостей для такої утилізації, який би не проводився за нормальних обставин.

Це вказує водночас на їх неоднозначну природу та додатково доводить потребу в належному нормативно-правовому закріпленні механізму діяльності суб'єктів впровадження та реалізації ПЕЗ. Адже, наприклад, для реалізації того чи іншого

заходу з боку СПА обов'язковим є чітке визначення процедури й порядку спрямованої на це діяльності. Кожен захід може потребувати специфічних, відмінних підготовчих дій, певних затверджених форм актів, звітів, фіксації у видатках бюджетів тощо. До того ж запровадження конкретних різновидів ПЕЗ має належати до повноважень СПА, інакше вони набудуть незаконного характеру. У зв'язку із цим із законодавства має чітко й однозначно випливати, де безпосередньо ПЕЗ, які потрібно реалізувати, а де дії підготовчого характеру, які передбачено процедурою впровадження ПЕЗ, і на підставі чого вони виконуються. Отже, пропонуємо внести відповідні зміни до названих вище нормативно-правових актів, насамперед до ст. 11 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», якими буде заповнено окреслені прогалини.

Таким чином, на підставі проведеного у статті дослідження пропонуємо розуміти під поняттям впровадження і реалізації ПЕЗ діяльність, здійснювану уповноваженими на це СПА, фізичними та юридичними особами, спрямовану на досягнення цілей ПЕЗ, включно із забезпеченням реалізації прав і свобод людини, що полягає у створенні умов, потрібних для здійснення ПЕЗ на практиці шляхом виконання дій підготовчого характеру, і безпосереднє виконання вимог, правил, рекомендацій, які уособлюють собою ті чи інші ПЕЗ.

Разом із тим вважаємо за доцільне наголосити на необхідності вдосконалення чинного законодавства, яким регламентовано засади впровадження й реалізації ПЕЗ, зокрема, у напрямку закріплення відповідних дефініцій, розмежування повноважень на впровадження ПЕЗ та інших заходів (МСЗ, профілактичних), встановлення процедури впровадження ПЕЗ насамперед з боку СПА та порядку їх реалізації ними, актуалізації положень відповідно до правової дійсності тощо. Викладене потребує також подальшого проведення наукових розробок у цій сфері, що дасть змогу подальшого виявлення тих аспектів механізму впровадження та реалізації ПЕЗ, які потребують оптимізації їх нормативно-правового забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Воронятников О. О. Нормативно-правове адміністрування сферою санітарного й епідемічного благополуччя населення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 3. Ч. 1. С. 72–76. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.3.1.12>.
2. Бурченко Ю. В. Адміністративно-правове регулювання правопорушень щодо порушення вимог карантину. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 105–107.
3. Чернецька О. А. Правове регулювання адміністративної відповідальності за порушення карантину в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)*. Т. 2 : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 133–136.
4. Чорна В. Г. Поняття, особливості адміністративно-правового режиму протиепідеміологічного, протиепізоотичного, протиепіфитотичного обмежувального спрямування. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2018. № 3 (61). С. 123–127.
5. Муляр Г. В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права на охорону здоров'я : дис. ... д-ра юрид. наук. Спец. 12.00.07. Київ, 2020. 565 с.
6. Хайнацький Є. С. Адміністративно-правове регулювання епідеміологічного контролю та нагляду в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Спец. 12.00.07. Суми, 2021. 234 с.
7. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 6 квітня 2000 р. № 1645-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2000. № 29. Ст. 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення: 05.12.2023).
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
9. Зуєв В. М. Поняття впровадження в сучасному філософському дискурсі. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія*. 2012. Вип. 22. С. 18–22.
10. Про Положення про Державну санітарно-епідеміологічну службу України : Указ Президента України від 6 квітня 2011 р. № 400/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400/2011#Text> (дата звернення: 05.12.2023).
11. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 667. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.12.2023).
12. Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 267. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.12.2023).
13. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 2 жовтня 2012 р. № 5403-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013. № 34–35. Ст. 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 05.12.2023).
14. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 4. Ст. 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 05.12.2023).
15. Про систему громадського здоров'я : Закон України від 6 вересня 2022 р. № 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20> (дата звернення: 05.12.2023).
16. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2000. № 23. Ст. 176. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 05.12.2023).
17. Про затвердження протиепідемічних заходів під час проведення масових заходів (окрім спортивних) на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) : Постанова Міністерства охорони здоров'я України; Головного державного санітарного лікаря України від 6 грудня 2021 р. № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023488-21#Text> (дата звернення: 05.12.2023).

18. Про встановлення карантину та запровадження посиленних протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 р. № 641. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.12.2023).

19. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.12.2023).

20. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.12.2023).

21. Про організацію профілактики інфекцій та інфекційного контролю в закладах охорони здоров'я та установах / закладах надання соціальних послуг / соціального захисту населення : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 3 серпня 2021 р. № 1614. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1320-21#n4> (дата звернення: 05.12.2023).

22. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999. № 20–21. Ст. 190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 05.12.2023).

23. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1997. № 24. Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.12.2023).